

Mäkinen Jenni

Oppimisen haasteita kokeneen opiskelijan tukeminen nivelvaiheessa korkeakoulusta
työelämään

Erityispedagogiikan kandidaatintutkielma
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Erityispedagogiikka
2023

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Oppimisen haasteita kokeneen opiskelijan tukeminen nivelvaiheessa korkeakoulusta työelämään (Jenni Mäkinen)

Kandidaatintutkielma, 36 sivua

Toukokuu 2023

Tämä kandidaatintutkielma on systemaattinen kirjallisuuskatsaus oppimisen haasteita kokeneen korkeakouluopiskelijan tukemisesta nivelvaiheessa korkeakoulusta työelämään. Tutkielmassa pyritään tuomaan esiin aiempaan tutkimukseen nojaten, kuinka oppimisen haasteet näkyvät nivelvaiheessa sekä millaisia tuen muotoja opiskelijoille on tarjottu.

Oppimisen haasteet vaikuttavat monin tavoin korkeakoulussa tarvittaviin taitoihin sekä nivelvaiheen tapahtumiin. Uusien asioiden opettelu, opiskelutapojen vaihtelevuus, opinnäytetyön tekeminen sekä työnhaku voivat vaikuttaa oppimiseen sekä sen myötä opintomenestykseen ja valmistumiseen. Myös työelämässä vaadittavat taidot, kuten joustavuus ja muutosmyönteisyys ovat koitoksella jatkuvan paineen alla. Haasteiden vaikutukset voivat johtaa pystyvyyden tunteen horjumiseen sekä pahimmillaan koulutuksen keskeyttämiseen, mikäli tuki on riittämätöntä eikä sitä ole oikea-aikaisesti tarjolla.

Tuen saavuttamiseen vaikuttavat sekä opiskelijan omat asenteet ja tietoisuus tuen mahdollisuuksista että organisaatioiden rakenteet ja käytäntöjen vaihtelevuus. Tuen saavuttaminen on tärkeää, sillä sen avulla opiskelijan opintomenestys voi parantua ja riskit työttömyydelle pienentyä. Opiskelijat toivovat tuen saavuttamisen kynnyksen pienentämistä ja yleisten käytäntöjen parantamista. Pienetkin muutokset voisivat vaikuttaa opiskelijoiden haasteisiin myönteisellä tavalla.

Tukea nivelvaiheessa on mahdollista saada muun muassa korkeakoulun uraohjaajilta, opettajilta ja vertaisryhmistä, työvoimahallinnosta, työorganisaation työnohjaajilta ja vastuutyöntekijöiltä. Tärkeää on huomioida opiskelija yksilönä ja muodostaa heidän kanssaan vuorovaikutussuhteita, joissa opiskelija tuntee olonsa kuulluksi. Tämän tutkielman tarkoituksena on lisätä tietoisuutta, kuinka oppimisen haasteet vaikuttavat nivelvaiheeseen sekä millä tavoin tukea on annettu.

Avainsanat: korkeakoulu, nivelvaihe, oppimisen haasteet, oppimisvaikeudet, tuki, työllistyminen

University of Oulu

Faculty of Education and Psychology

Supporting students with learning challenges in their transition phase from university to working life (Jenni Mäkinen)

Bachelor's thesis, 36 pages

May 2023

This bachelor's thesis is a systematic literature review on supporting higher education students who experience learning challenges during the transition from higher education to working life. The purpose of the thesis is to explore how students experience learning challenges during the transition phase and what kind of support has been available to them, based on previous research.

The challenges of learning have many implications for the skills needed in higher education and for the transition phase. Learning new things, the variety of ways of studying, doing a thesis and looking for a job can all have an impact on learning and, in turn, on academic achievement and graduation. Skills required in working life, such as flexibility and openness to change, are also under constant pressure. The impact of these challenges can lead to a lack of confidence and, in the worst case, to dropping out of education if support is inadequate and not available at the right time.

Access to support is influenced both by the student's own attitudes and awareness of possibilities for support, as well as by organizational structures and variations in practice. Achieving support is important because it can improve a student's academic performance and reduce the risk of unemployment. Students would like support to be more accessible and general practices to be better. Even small changes could have a positive impact on students' challenges.

Support in the transition phase is available from, for example, career counsellors, teachers and peer groups at the university, the employment services, job counsellors and responsible employees at the work organization. It is important to consider student as an individual and to interact with them in a way that ensures that the student's thoughts are heard. The aim of this thesis is to raise awareness of how learning challenges affect the transition phase and how support has been provided.

Keywords: higher education, learning challenges, learning difficulties, transition phase, support, employment

Sisältö

1 Johdanto	5
2 Tutkielman lähtökohdat	7
2.1 Tutkielman tavoite ja tutkimusmenetelmä.....	7
2.2 Aineiston keruu ja valinta.....	8
2.3. Tutkielman kulku.....	9
3 Oppimisen haasteet ja tuki	10
3.1 Oppimisen haasteet korkeakoulussa	10
3.2 Oppimisvaikeudet	12
3.3 Tuen saavuttaminen korkeakoulussa	14
3.4. Tuen muodot.....	16
4 Nivelvaihe korkeakoulusta työelämään.....	19
4.1 Siirtymä koulutuksesta työelämään	19
4.2 Nivelvaiheen tavoitteet	21
4.3 Nivelvaiheen haasteet	23
5 Oppimisen haasteiden vaikutus ja tuki nivelvaiheessa	25
5.1 Oppimisen haasteiden vaikutus nivelvaiheeseen.....	25
5.2 Opiskelijan tukeminen nivelvaiheessa.....	26
6 Johtopäätökset ja pohdinta	29
6.1 Keskeisimmät tulokset ja niiden pohdinta	29
6.2 Tutkielman tieteellisyyden ja luotettavuuden tarkastelu	30
6.3 Jatkotutkimusaiheita	31
Lähteet.....	33

1 Johdanto

Vaikeudet ja erilaiset tuen tarpeet opiskeluissa ja työelämässä ovat puhututtaneet viime vuosina. Kuntun ja kollegoiden (2017) mukaan korkeakouluihin hakeutuu paljon opiskelijoita, joilla on jokin oppimisen vaikuttava oppimisvaikeus, sairaus tai vamma (s. 30, 83). Kairaluoma ja Hirvonen (2014) toteavat enemmistön opiskelijoista, jotka kamppailevat oppimisvaikeuksien kanssa, tarvitsevan tukea opiskeluun. Toisaalta he korostavat joillekin opiskelijoille pienenkin määrän yksilöllistä tukea riittävän vähentämään avun tarvetta (s. 216). On kuitenkin huomioitava, että suomalaiset korkeakoulut eivät kerää aloittavilta opiskelijoilta tietoja oppimisen haasteista, joten tarkkaa tietoa tukea tarvitsevien opiskelijoiden lukumäärästä tai haasteiden kirjavuudesta ei ole (Pesonen ja Nieminen, 2021). Tuen saavuttamisen ja tukimuotojen välillä on paljon vaihtelevuutta eri korkeakoulujen välillä. Nämä erot asettavat monet opiskelijat eriarvoiseen asemaan ja opiskelijat kaipaavatkin oppilaitoksilta selkeitä linjauksia siitä, kuinka tukea on mahdollista hakea, kuinka sitä järjestetään ja miten tieto tuesta on saavutettavissa (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

Korkeakouluopintojen lopussa opiskelijaa kohtaa useimmiten siirtyminen työelämään (Pesonen ja Lahdelma, 2021; Yellin & Bertsch, 2010). Oppimisen haasteita kohtaava opiskelija saattaa tarvita tukea myös työelämään siirtymiseen (Numminen ja Sokka, 2009). Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan opiskelijalle on tarjottava tarvittavaa tukea, jotta hän pystyy suoriutumaan koulutuksesta ja työelämästä. Tukea tarjoavat niin korkeakoulut, työpaikat kuin julkiset työvoimapalvelut. Vaikeuksien tukemisen vaatimuksena on, että haasteet ovat riittävän näkyviä, jotta ne voidaan saavuttaa (Numminen ja Sokka, 2009). Jotta tuki saavutetaan, on tärkeää huomioida opiskelijan oman motivaatio sekä tukea tarjoavien palveluiden saavutettavuus. Siispä keskeistä oppimisen haasteiden tukemisessa on järjestää oppimistilanteet opiskelijoiden motivaatiota ja itsetuntoa tukien (Ahonen ym., 2019).

Oppimisen haasteita tukiessa on tärkeää kohdistaa taitojen harjoittelu oppimisen esteiden lieventämiseen sekä kannustaa niihin toimintatapoihin, jotka edistävät opiskelua (Ahonen ym., 2019). Keskeistä on järjestää opiskelijalle onnistumisen kokemuksia, jotta hän pystyy säilyttämään motivaationsa sekä rakentamaan itsetuntoaan (Ahonen ym., 2019). Tämä on tärkeää, sillä oppimisvaikeuksia kokevat joutuvat usein panostamaan muita enemmän opiskeluun ja harjoitteluun, mikä on saattanut aiheuttaa epäonnistumisen tunteita (Ahonen ym., 2019). Etenkin nivelvaiheeseen liittyy paljon kompastuskiviä, jotka voivat hankaloittaa

opintojen etenemistä ja työllistymistä. Ratkaisevaa on tunnistaa nämä solmukohdat ja tarjota opiskelijalle tukea, jonka avulla opiskelija pääsee eteenpäin vaikeuksissaan (Kairaluoma ja Hirvonen, 2014). Tukipalvelut kaipaavat opiskelijan jaksamisen ja opiskelutaitojen tukemiseen keskittyntä toimintaa (Rinne ym., 2021). Tällä tutkielmalla haluan tuoda ilmi, kuinka oppimisen haasteet vaikuttavat nivelvaiheeseen sekä mitä ratkaisuja vaikeuksien tukemiseen on löydetty. Havaitsen nivelvaiheesta tehtyjen aiempien tutkimusten keskittyneen suurilta osin esiopetuksesta alkuopetukseen, peruskoulusta toiselle asteelle siirtymiseen sekä toiselta asteelta jatkokoulutukseen, eikä niinkään korkeakoulun ja työelämän väliseen siirtymään. Vaikka eri elämänsien nivelvaiheet sisältävät paljon yhtäläisyyksiä, on mielestäni tärkeää tarkastella niitä myös erillisinä osina. Tuen saavuttamisessa on edelleen puutteita korkeakouluissa, joten tietoisuuden lisääminen mahdollisista haasteista ja tuen muodoista on tarpeen.

2 Tutkielman lähtökohdat

Aihevalintani tälle kandidaatintutkielmalle perustuu omaan mielenkiintoni aihetta kohtaan. Erityispedagogiikan opinnoissa aihetta ei ole juurikaan käsitelty, joten koin tarvetta tietää siitä lisää. Korkeamäki (2010) toteaa aikuisten oppimisen haasteiden olevan vähän tutkittua, vaikka aikuisenakin ne voivat hankaloittaa elämää monin tavoin. Havaitsen korkeakouluopiskelijoiden opintojen aikana annettavan tuen olleen puheenaiheena monissa korkeakouluissa, mutta konkreettisia keinoja haasteiden tukemiseen on melko vähän. Tämän tutkielman tarkoituksena on tehdä katsaus, jossa tuodaan ilmi korkeakouluopiskelijoiden tukemiseen käytettyjä keinoja siirtymävaiheessa työelämään.

2.1 Tutkielman tavoite ja tutkimusmenetelmä

Tämä tutkielma on toteutettu kirjallisuuskatsauksena, jonka avulla pyritään tuomaan esiin, miten ja mistä näkökulmista aihetta on tutkittu aiemmin (Hirsjärvi ym., 2009, s. 121). Kirjallisuuskatsauksessa edetään johdannosta aiheen olennaisimpien käsitteiden määrittelyyn tutkimusongelman ymmärtämiseksi (Hirsjärvi ym., 2009, s. 259). Kirjallisuuskatsauksen alatyypeistä olen käyttänyt systemaattista kirjallisuuskatsausta, jota Salminen (2011) kuvailee tiivistelmänä, jossa tutkitaan aiemmin tehtyä tutkimusta, yhdistellään niiden tuloksia ja tiivistetään niiden olennaisimmat sisällöt (s. 4 ja 9). Kyseinen menetelmä sopii tutkielman luonteeseen hyvin, sillä tarkoituksena on kerätä aiemman tutkimuksen perusteella tietoa oppimisen haasteiden vaikutuksista sekä opiskelijoiden tukemisesta nivelvaiheessa. Tavoitteena on koota tietoa, joka tukee omaa ammatillista kasvua, sillä katsauksen laatiminen antaa Hirsjärven ja kollegoiden (2009) mukaan paljon tietoa aiheesta, tutkimuksen tekemisestä sekä tarjoaa mahdollisuuden oppia uutta (s. 259). Lisäksi toivon katsauksen antavan tietoa, jota ammattilaiset voisivat hyödyntää opiskelijoiden tukemisessa.

Tutkielman tavoitteena on selvittää seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Kuinka oppimisen haasteet vaikuttavat siirtymiseen koulutuksesta työelämään?
2. Mitä keinoja opiskelijoiden tukemiseen on tarjottu korkeakoulussa?

2.2 Aineiston keruu ja valinta

Tutkielmani teoreettinen tausta perustuu aikakauslehtiartikkeleihin, tutkimuselosteisiin sekä muihin keskeisiin julkaisuihin, jotka ovat tavallisia kirjallisuuskatsauksen aineistoja (Hirsjärvi ym., 2009, s. 121). Salmisen (2011) mukaan systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkija käy aineistoa läpi analysoiden sitä oman tieteenalansa sekä aiheensa kontekstiin (s. 9). Aihe on tunnettava hyvin, jotta katsaukseen saadaan vain asianmukainen, tutkimuskysymyksiä vastaava kirjallisuus (Hirsjärvi ym., 2009, s. 259). Kirjallisuus tarkoittaa tässä laajasti kirjallista lähdeaineistoa, kuten kirjallisuutta, tieteellistä tutkimusta ja ammattikirjallisuutta (Salminen, 2011, s. 31).

Tutkijana minun tulee lukea, arvioida ja selostaa aiempaa tutkimustietoa harkitsevasti (Hirsjärvi ym., 2009, s. 113). Aineiston keruussa ja valinnassa olen pyrkinyt tarkastelemaan lähteitä kriittisestä näkökulmasta. Salmisen (2011) mukaan tutkielman päätyvän lähdemateriaalin rajaaminen on olennaista tutkimuksen kannalta (s. 31). Lähteitä arvioidessa olen pyrkinyt kiinnittämään huomiota Hirsjärven ja kollegoiden (2009) määrittelemiin kriteereihin, joita ovat kirjoittajan arvostettavuus, lähteen ikä, alkuperä ja uskottavuus sekä julkaisijan totuudellisuus ja puolueettomuus (s. 113–114). Olen käyttänyt lähteinä vain vertaisarvioituja artikkeleita, jotka vastaavat tutkielmani aihetta parhaiten. Tavoitteenani on ollut valita lähteiksi 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia ja suurin osa käyttämistäni lähteistä onkin vuosilta 2009–2021. Lisäksi mukana on muutamia ennen vuotta 2009 julkaisuja lähteitä, jotka olen kokenut tutkielmani kannalta relevanteiksi ja valinnut ne täten mukaan tutkielmaani.

Olen pyrkinyt hakemaan aineistoa tietokannoista sekä painettuina kirjoina että sähköisinä materiaaleina. Yliopiston kirjasto tarjoaa laadukkaita ja laajoja tietokantoja oman alan materiaalin etsimiseen (Salminen, 2011). Painetut materiaalit sekä osan sähköisestä materiaalista olen etsinyt Oulun yliopiston oman tietokannan, Oula-Finnan kautta. Lisäksi olen etsinyt kansainvälistä tutkimustietoa hyödyntäen ProQuest, EbscoHost ja Scopus -tietokantoja. Näiden ohella olen käyttänyt Google Scholaria tieteellisten artikkeleiden etsimiseen ja huomionut aineistoa valittaessa tietokannan näyttämän artikkelikohtaisen viittausten määrän. Aineiston hankinnassa pyrin käyttämään monipuolisia hakusanoja mahdollisimman tarkan haun tekemiseen. Näitä hakusanoja olivat esimerkiksi *learning difficulties, transition, career guidance ja korkeakoulu*.

2.3. Tutkielman kulku

Tutkielmaprosessin kulkuun hyödynsin Hirsjärven sekä kollegoiden (2009) klassikkoteosta *Tutki ja kirjoita*, jonka avulla selkeytin tutkielman aiheeseen perehtymistä, suunnitelmaa, toteutusta sekä tulosten laadintaa (s. 63). Aiheenvalinnan ja alustavat tutkimuskysymykset tehtyäni aloitin etsimään aineistoa tietokannoista. Tämän jälkeen kävin systemaattisesti kirjallisuutta läpi tehden samalla muistiinpanoja niistä. Aineistoa läpikäydessä on huomioitava omat tavoitteet sekä tutkimusongelma, jotta tavoitteissa pysytään (Hirsjärvi ym., 2009, s. 259). Muistiinpanojen koonnin jälkeen koostin tutkielmani johdannon sekä kappaleen kaksi kertoen niissä perustelut tutkielman aiheesta sekä aineiston valinnasta.

Kolmannessa sekä neljännessä luvussa avaan katsauksen teoreettista viitekehystä referoiden tutkimustietoa sekä pyrkien puolueettomaan tulkintaan. Viidennessä luvussa pohdin tarkemmin tutkielman aihetta ja pyrin löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin. Kuudennen luvun johtopäätöksissä pyrin keskustelemaan argumentoiden sekä omiin tutkimuskysymyksiin pohjautuen aiemman tutkimustiedon kanssa (Hirsjärvi ym., 2009, s. 260). Kuudennessa luvussa pohdin lisäksi katsauksen toteutusta sekä luotettavuutta ja käsittelem mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

3 Oppimisen haasteet ja tuki

Jotta voimme tukea oppimisen haasteita siirtymävaiheessa, on tärkeää ymmärtää, millaisia haasteita korkeakoulussa on esiintynyt ja millä tavoin niitä on tuettu. Puhun tässä tutkielmassa oppimisen haasteista, joka toimii sateenvarjokäsitteenä oppimisvaikeuksille, mielenterveyden haasteille sekä vammaisuudelle. Oppimisvaikeudet itsessään toimii yläkäsitteenä lukemisen, kirjoittamisen ja laskemiskyvyn vaikeuksille (Rinne ym., 2021). Vaikka oppimiseen liittyvistä haasteista puhuttaessa on totuttu käyttämään termiä oppimisvaikeudet, olen päättänyt käyttämään tässä tutkielmassa termiä oppimisen haasteet tai oppimisen vaikeudet. Tällä sananvalinnalla korostetaan oppimisessa ilmenevien ongelmien tarkastelun tärkeyttä monitahoisina ja eri syistä johtuvina ilmiöinä (Ahonen ym., 2019).

3.1 Oppimisen haasteet korkeakoulussa

Tutkimus korkeakouluopiskelijoiden oppimisen haasteista on lisääntynyt viime vuosina. Oppimisen haasteissa ajatellaan olevan kyse yksilöllisen kehityksen sekä siihen kytkeytyvien piirteiden suhteesta sen hetkiseen ympäristön sekä yhteiskunnan asettamiin oppimistavoitteisiin ja vaatimukseen (Ahonen ym., 2019). Oppimisen haasteet ovat yksi yleisimpiä toimintarajoitteita korkeakouluopiskelijoilla (Pino & Mortari, 2014, s. 346). Erääksi oppimisen haasteeksi määritellyn oppimisvaikeuksien lisäksi taustalta löytyy monia syitä, jotka vaikuttavat opinnoissa suoriutumiseen ja muihin elämän osa-alueisiin. Korkeamäki & Vuorento (2021) ovat selvittäneet yhdessä Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Tilastokeskuksen kanssa terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutuksia korkeakouluopintoihin. He toteavat artikkelissaan eniten opintoihin vaikuttaviksi haitoiksi mielenterveysongelmat, oppimisvaikeudet sekä krooniset terveysongelmat.

Tutkimuksen tuloksia puoltaa myös kansainvälisen tason tutkimus (HESA, 2021), jossa todetaan korkeakouluopiskelijoiden oppimiselle haasteita tuottaviksi tekijöiksi lukivaikeudet, tarkkaavuuden pulmat, mielenterveysongelmat, autismikirjo sekä kuulo- ja näkövammat. Nämä toimintarajoitteet vaikuttavat niin alan valintaan, opintoihin hakemiseen, opinnoista suoriutumiseen sekä tuen saamiseen.

Samankaltaisia tuloksia on löydetty myös Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toteuttamasta Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointikyselystä [KOTT] (Parikka ym., 2021). Tutkimuksessa korkeakouluopintoihin vaikuttaviksi tekijöiksi on määritelty lukivaikeus ja

muut oppimisvaikeudet, kuten matematiikan vaikeus, kielellinen erityisvaikeus ja hahmottamisen vaikeudet (Parikka ym., 2021). Lisäksi vaikeuksia on todettu aiheuttavan neuropsykiatriset oirekuvat, kuten ADHD ja autismikirjon häiriö sekä liikuntarajoitteet ja aistivammat (Parikka ym., 2021). Oppimista voi haitata myös äkillinen kuormittava elämäntilanne, joka aiheuttaa pulmia arjessa ja elämänhallinnassa (Pesonen ja Nieminen, 2021).

Parikan ja kollegoiden (2021) mukaan KOTT 2021 -tutkimukseen osallistuneista 18–34-vuotiaista kahdeksalla prosentilla kaikista korkeakouluopiskelijoista on todettu lukivaikeus ja yli 14 prosentilla opiskelijoista on todettu jonkinasteinen oppimisvaikeus, sairaus tai vamma. Tuloksista voidaan päätellä, että oppimisen haasteet ovat melko yleisiä oppimiseen vaikuttavia tekijöitä korkeakoulussa. Ei myöskään tule unohtaa, että opiskelijalla voi esiintyä samanaikaisesti useita oppimiseen vaikuttavia tekijöitä (Pesonen ja Nieminen, 2021). Haasteet voivat kasautuessaan aiheuttaa lisähankaluuksia ja pahimmillaan esimerkiksi oppimisvaikeuksiin liittyvät epäonnistumisen tunteet johtavat mielenterveydellisiin ongelmiin (Pesonen ja Nieminen, 2021).

Vaatimukset ja vastuu niin koulussa, työelämässä kuin arjessakin vahvistuvat aikuistumisen myötä. Korkeakouluopinnoissa omaksuttavaa tietoa tulee nopealla tahdilla, joka asettaa turhia paineita opiskelijoille itsenäisten opintojärjestelyjen lisäksi (Rinne ym., 2021). Oppimisvaikeuksien vaikutukset näkyvät voimakkaimmin liiallisen paineen alla, kun asioita tulisi oppia nopeaa (Numminen & Sokka, 2009). Opiskelijan on huolehdittava itse kurssi-ilmoittautumisista sekä opiskelumateriaalin hankkimisesta puhumattakaan tietomäärästä, joka pitäisi koulupäivien ulkopuolella kyetä omaksumaan. Oppimisen haasteita kokevat tarvitsevat Rinteen ja kollegoiden (2021) mukaan enemmän tukea opiskeluun kanssaopiskelijoihin verrattuna.

Toimintarajoitteet sekä niihin kohdistuvat ennakkoluulot vaikuttavat monella tavalla kouluun hakemiseen. Korkeamäen ja Vuorennon (2021) mukaan asenteet ja opiskelualoihin kohdistuvat käsitykset vaikuttavat opiskeluun hakeutumiseen. He kertovat, että masennuksen kokeminen saattaa vaikuttaa opintoihin hakeutumisen aktiivisuuteen. Myös oppimisvaikeudet ovat aiheuttaneet tilanteita, joissa henkilöitä on ohjattu vaikeuksiensa takia hakemaan muualle kuin korkeakouluun (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

Toimintarajoitteet ovat vaikuttaneet myös valintaan yliopiston ja ammattikorkeakoulun välillä. Jos kouluun haetaan, on ammattikorkeakoulut koettu oppimisvaikeuksien kannalta saavutettavampina yliopistoihin verrattuna (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Erilaisten

toimintarajoitteiden vaikutukset näkyvät jopa tiedekuntien välillä, sillä vaikeuksia kohdanneet opiskelijat opiskelivat pääasiassa humanistisilla ja yhteiskunnallisilla aloilla (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Korkeakoulujen väliset erot näkyvät lisäksi siinä, kuinka opiskelijat kokevat haasteiden vaikutukset. Korkeamäen ja Vuorenon (2021) mukaan yliopistossa koetaan enemmän haittaa mielenterveysongelmista ja oppimisvaikeuksista verrattaen ammattikorkeakouluihin. Opiskelijat, jotka kokevat mielenterveysongelmia, ovat todennäköisemmin lukiotaustalta tulevia ja aloittivat opintonsa aiemmin, kun taas oppimisvaikeuksia kokevista joka kolmas on käynyt ammatillisen koulutuksen ja he myös aloittavat opintonsa korkeakoulussa muita myöhemmin (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

3.2 Oppimisvaikeudet

Tässä tutkielmassa nostan esiin oppimisen haasteista oppimisvaikeudet, sillä ne ovat Nummisen ja Sokaan (2009) mukaan oppimista hankaloittavista tekijöistä keskeisimpiä. Usein oppimisvaikeuksiin liittyy haasteita tietyssä tilanteessa opittujen asioiden ja taitojen siirtämisessä uusiin tilanteisiin (Ahonen ym., 2019). Ne eroavat muista oppimisen haasteista aivotoiminnan erilaisuuden vuoksi (Numminen & Sokka, 2009, s. 18). Oppimisvaikeudet itsessään on laaja käsite, joka kattaa niin kielen ymmärtämiseen tai tuottamiseen sekä näönvaraiseen hahmottamiseen liittyvät ongelmat kuin tarkkaavaisuushäiriöt ja sosiaaliset erityisvaikeudet (Numminen & Sokka, 2009, s. 18). Niiden syyt löytyvät aivotoiminnan rakenteellisista ja toiminnallisista poikkeavuuksista, jotka ovat periytyneet tai syntyneet henkilölle vamman, hapenpuutteen tai sairauden seurauksena (Numminen & Sokka, 2009, s. 17). Oppimisvaikeudet luokitellaan niiden laajuuden, vaikeustason sekä laadun mukaan (Numminen & Sokka, 2009, s. 19).

Useilla opiskelijoilla oppimisvaikeudet todetaan vasta korkeakouluopintojen aloittamisen jälkeen, kun ongelmat ovat kerenneet kumuloitua (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Rinne ja kollegat (2021) toteavat oppimisvaikeuksien tunnistamisen olevan aikuisiälläkin tärkeää, jotta opiskelija saa selityksen vaikeuksilleen ja häntä voidaan tukea oikealla tavalla parempien opiskelutaitojen löytämiseksi. Oppimiseen liittyvät ongelmat ovat melko vähän tutkittuja korkeakouluissa, vaikka koulujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta on pyritty kehittämään (Rinne ym., 2021). Tämä viittaa asenteeseen, jossa opiskelijoiden ongelmat ymmärretään vähemmän tärkeiksi ja heidän oletetaan pärjäävän itsenäisesti. Korkeamäen (2010) mukaan

oppimisvaikeudesta kertominen ja tuen piiriin hakeutuminen on aikuisiällä pitkälti omalla vastuulla, eikä tietoa tuen saamisesta annettu riittävästi.

Oppimisvaikeuksien laajuuden ja vaikutusten arvioinnissa käytetään erilaisia termejä. Nummisen ja Soka (2009) mukaan laajuutta kuvataan käsitteillä kapea-alaiset ja laaja-alaiset oppimisvaikeudet. He kertovat laaja-alaisuuden vaikuttavan käytännön haasteisiin ja niiden määrään, joita oppimisvaikeudet aiheuttavat. He huomioivat, että myös kapea-alainen oppimisvaikeus voi olla vaikeusasteeltaan suuri, sillä vaikeusaste ei liity ongelmien laajuuteen, vaan siihen, miten huomattava ero henkilön tiedonkäsittelytaidoilla ja iänmukaisella kehitystasolla on (s. 19). Oppimisvaikeuksista lievemmät vaikuttavat oppimiseen muun muassa tilanteissa, jossa edessä on uusien asioiden opettelua tai uudenlaisen opiskelutavan omaksumista (Numminen & Sokka, 2009).

Oppimisvaikeuksien vaikutukset muuttuvat yksilön ja ympäristön kehityksen mukaan (Numminen & Sokka, 2009). Tämä tarkoittaa siis sitä, että lapsuudessa koetut haasteet eivät välttämättä esiinny samalla tavalla nuoruudessa ja aikuisuudessa. Se, kuinka vahvasti vaikeudet näkyvät aikuisuudessa, riippuu Nummisen ja Soka (2009) mukaan oppimisvaikeuksien vaikeusasteesta sekä tilanteista, joihin henkilö joutuu esimerkiksi työssään. Kielteiset kokemukset, jotka liittyvä oppimistilanteisiin, johtavat usein passivoituvien toimintatapojen syntymiseen sekä saavat yksilön välttelemään oppimistilanteita ja suojautumaan epäonnistumisilta (Ahonen ym., 2019).

Jos ala on valittu oppimisvaikeuksien vaikutukset huomioiden ja vahvuuksiin perustuen, Nummisen ja Soka (2009) mukaan opiskelija ei useimmin törmää ongelmiin opintojen aikana. Mikäli ammatinvalinnassa on onnistuttu huomioimaan vaikutusten vähäisyyttä ja henkilön vahvuuksien hyödyntämistä, on työelämässä suoriutuminen heidän mukaansa helpompaa. Jos oppimisvaikeuden vaikutukset saadaan mahdollisimman vähäisiksi oikeanlaisen alanvalinnan avulla, voivat negatiiviset vaikutukset kadota lähes kokonaan nuoren aikuisen arjesta (Numminen & Sokka, 2009). Oppimisvaikeuksia kokevat opiskelijat ohjautuvatkin Korkeamäen ja Vuorennon (2021) mukaan herkemmin esimerkiksi liikunnallisille ja luoville aloille, joissa opiskelijalle tyypilliset hankaluudet eivät korostu.

Oppimisvaikeudet voivat haitata suoriutumista, jos ala on valittu vaikeuksien ja vahvuuksien kannalta epäedullisesti (Numminen ja Sokka, 2009, s. 212). Etenkin, jos koulutusvalinnassa ei ole huomioitu oppimisvaikeuksia, saattavat vaikeudet pahimmillaan kasvaa peruskouluaikeihin

verrattuna (Numminen ja Sokka, 2009, s. 212). On mahdollista, että oppimisvaikeudet nostavat päätään vasta työelämän aikana nuoruuden onnistuneesta alanvalinnasta huolimatta. Voidaan ajatella, että oppimisvaikeudet muuttuvat vaikeuksiksi vasta sitten, kun ne kokevat yhteentörmäyksen yhteiskunnan ja yksilön sen hetkisen elämän vaatimusten kanssa (Ahonen ym., 2019). Esimerkiksi perinteisissä käytännön töissä lisääntynyt lukutaidon tarve on voinut alkaa haastamaan lukivaikeudesta kärsivää vasta työelämän aikana. Työssä näkyviin haasteisiin vaikuttaa vahvasti ammatinvalinta, sillä mikäli ammatti on valittu niin, että oppimisvaikeuden vaikutukset ovat ristiriidassa työssä vaadittavien taitojen ja tietojen kanssa, ovat haasteet työssä todennäköisesti suurempia (Numminen ja Sokka, 2009).

Oppimisvaikeudet tuottavat haasteita opiskeluun ja muussa elämässä pärjäämiseen, joten kokemus pystyvyydestä voi horjua. Minäpystyvyys ja sen rakentuminen voivat vaikuttaa isosti nuoren koulutuspolun kehittymiseen ja elämän muotoutumiseen (Söderholm, 2017). Minäpystyvyyden muodostumiseen vaikuttaa paljon erilaiset onnistumiset ja epäonnistumiset (Söderholm, 2017). Onnistumiset voivat vahvistaa sitä, kun taas epäonnistumiset päinvastoin latistaa ja tuoda epäilyksiä minäpystyvyyttä kohtaan. Epäonnistumisiin suhtaudutaan koulussa usein kielteisesti, eivätkä opetus- arviointimenetelmät mahdollista onnistumisen kokemuksia kaikille (Söderholm, 2017). Opiskelija saattaa itse kokea motivaation ja minäpystyvyyden laskun myötä pelkoa epäonnistumisista ja pahimmillaan keskeyttää opintonsa (Numminen & Sokka, 2009). Itsetunnon ja minäpystyvyyden kasvaessa voidaan siirtyä ohjauksessa vaativampien taitojen opetteluun (Mäkihonko ym., 2017).

3.3 Tuen saavuttaminen korkeakoulussa

Oppimisvaikeudet ja niihin liittyvä tuen tarve voivat olla merkittävässä osassa aikuisuudessa selviytymisessä (Korkeamäki, 2010). Jos ongelmaa ei tunnisteta eikä opiskelijaa ohjata tai tueta oikein, saattaa hän jäädä yksin vaikeuksiensa kanssa (Mäkihonko ym., 2017). Oikeanlaisen tuen avulla korkeakouluopiskelijan opiskelumenestys voi parantua huomattavasti (Zeng, 2018). Tuen tulisi olla saavutettavissa jokaiselle opiskelijalle riippumatta tuen tarpeesta (Pesonen & Nieminen, 2021).

Tuen saavuttamiseen vaikuttavat sekä opiskelijan oma aktiivisuus tukipalveluiden hakemiseen että tietoisuus oppilaitoksen tarjoamista tuen ja erityisjärjestelyiden mahdollisuuksista (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). On huomioitava, että oma-aloitteisuus tuen hakemisessa riippuu omien vaikeuksien tuntemisesta, tuen ja palveluiden saatavuudesta sekä aiemmista

kokemuksista (Korkeamäki, 2010). Korkeamäki (2010) toteaa, että nuorille aikuisille omien haasteiden kertominen on teini-ikää helpompaa sekä yhteistyö opettajien kanssa tasavertaisempaa. Hänen mukaansa aiemmat negatiiviset kokemukset tai hajanaiset tiedot omasta oppimisvaikeudesta vaikeuttavan tuen tarpeen tunnistamista ja avun pyytämistä. Joissakin tapauksissa oppimisen haasteita ei ole aiemmin tutkittu tai diagnosoitu. Mikäli oppimisen haasteita tutkitaan ja tuetaan ensimmäisiä kertoja vasta aikuisiällä, voi selitysten löytäminen omille vaikeuksille olla helpottavaa (Korkeamäki, 2011).

Mäkihonko kollegoineen (2017) korostaa opiskelijan koko elämäntilanteen huomioimista ohjauksen ja tuen suunnittelussa ja järjestämisessä. Kuitenkin ennen tuen saamista opiskelijan on osattava tunnistaa omat haasteensa ja haettava tukea. Pesonen ja Nieminen (2021) toteavat opiskelijoiden osaavan yleensä itse tunnistaa tuen tarpeensa korkeakoulussa, sillä heillä on taustalla opiskelua jo useiden vuosien ajalta. Siksi opiskelijaa on tarpeen haastatella hänen haasteistaan oppimisen suhteen ja tiedustella mahdollisista aiemmin käytetyistä tuen keinoista, jotka ovat hänelle toimineet aiemmin (Mäkihonko ym., 2017). Opiskelijalta saadaan kyseltäessä tietoa vaikeuksista, mutta usein he eivät osaa kertoa, mistä vaikeudet ovat peräisin (Kuikka, 2014). Kuitenkin tieto aiemmin saadusta tuesta on tärkeää tulevaisuuden tuen suunnittelun kannalta. Usein aiemmin tarjottu tuki ennustaa tuen tarvetta myös tulevaisuudessa (Kuikka, 2014). Diagnoosilla voi olla iso merkitys tuen saamisessa, sillä esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden diagnoosin avulla opiskelija saa tietynlaisen oikeuden olla erilainen oppija (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

Liian usein tuen saavuttamisen haasteena pidetään opiskelijoita itsejään, vaikka esteenä voikin todellisuudessa olla opetuksen ja palveluiden rakenteet (Pesonen ja Nieminen, 2021). Oppilaitosten välillä on suuria eroja siinä, millä tavalla tukipalveluita on saatavilla ja kuinka niistä kerrotaan uusille opiskelijoille. Jopa viidennes Korkeamäen ja Vuorenon (2021) tutkimukseen osallistuneista kokee saavansa liian vähän tukea. Selkeiden ohjeistusten puute sekä käytäntöjen vaihtelevuus opettajien mukaan vaikeuttavat erityisjärjestelyiden saatavuutta (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Opiskelijat eivät aina saa tietoa opiskelujärjestelyiden mahdollisuuksista, eikä näitä asioita käsitellä välttämättä tarpeeksi esimerkiksi tutortoiminnassa (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Pesosen ja Lahdelman (2021) mukaan tuen saaminen on pitkälti sattumankauppaa, sillä vaikka korkeakouluissa on paljon osaamista vaikeuksien tukemiseen, opiskelijat eivät välttämättä kohtaa tukea tarjoavia opetus- ja

tutkimushenkilöstön jäseniä. Korkeakouluilla olisi siis paljon parannettavaa tuen saavuttamisessa.

Tuen saavuttamisen esteeksi voivat muodostua erilaiset asenteet tuen tarpeista. Korkeakoulun henkilöstön ristiriitaiset asenteet opiskelijoiden erilaisuutta kohtaan saattavat juontaa juurensa ympäristön ja rakenteiden muuttumattomuudesta ja vanhanaikaisuudesta (Pesonen ja Nieminen, 2021). Opettajan ei tulisi kuitenkaan jäädä odottelemaan yleisten korkeakoulun linjausten muuttumista, vaan muuttaa työssään pienin askelein ympäristöä sellaiseksi, että se olisi jokaiselle saavutettava ja tarpeet huomioon ottava (Pesonen ja Nieminen, 2021). Pesonen ja Nieminen (2021) korostavat, että ympäristön tulee mukautua opiskelijan tarpeisiin, ei toisinpäin. Inklusiivisemmän ajattelutavan lisääntyminen on siis tärkeää tuen saavuttamisen kannalta.

Koronaviruspandemia on tuonut mukanaan monenlaisia muutoksia korkeakoulujen käytäntöihin ja tuen saavutettavuuteen. Korkeakoulut opettajineen ovat joutuneet muuttamaan toimintaansa sekä pedagogiikkaansa saavutettavammaksi (Pesonen ja Nieminen, 2021). Etäopiskelun myötä opintojen kuormittavuus on ollut uudenlaisen tarkastelun alla (Pesonen ja Nieminen, 2021). Koulujen välillä on ollut suuria eroja etäopetuksen järjestämisessä ja digitaalisten välineiden käyttöönoton opastamisessa (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Myös opinnoissa selviytyminen on hankaloitunut etenkin toimintarajoitteisilla opiskelijoilla itseohjautuvuuden vaatimusten korostuessa (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Pienilläkin käytänteiden sekä opetustyön muutoksilla voitaisiin tukea opiskelijoita paremmin ja näin koulutuksesta tulisi saavutettavampaa (Pesonen ja Nieminen, 2021).

3.4. Tuen muodot

Oppimisvaikeuksien laatua ja esiintymistä on tärkeää arvioida tukitoimien kohdentamisen vuoksi (Mäkihonko ym., 2017). Selvittämällä asiat, joihin oppimisvaikeus asettaa haasteita, voidaan ohjaus suunnitella ja toteuttaa niin, että se ohjautuu suoraan tietyn vaikeuden tukemiseen. Lisäksi arvioinnin myötä tullun tuen avulla opiskelijan vahvuuksia pystytään hyödyntämään monipuolisemmin opintojen sekä työympäristön puitteissa (Kasler & Fawcett, 2007). Vaikeuksien tunnistaminen sekä taitojen arviointi toimivat pohjana tukitoimien systemaattiselle rakentamiselle (Kairaluoma ja Salmi, 2014, s. 209). Intervention avulla, joka on suunniteltu yksilön tarpeet huomioiden ja moniammatillisesti toteuttaen, voidaan vähentää vaikeuksien negatiivisia vaikutuksia opiskelijan elämään sekä edelleen edistää opiskelijan

hyvinvointia (Mäkihonko ym., 2017). Yksilöllisyyden huomioiminen on tärkeää myös yhdenvertaisesta näkökulmasta. Tasa-arvoisen koulutuksen edistäminen edellyttää yksilöllisten erojen huomioimista ja opiskelumahdollisuuksien tarjoamista eri lähtökohdista tuleville ihmisille (Mäkihonko ym., 2017).

Vaikka konkreettisten tukitoimien vaikutukset auttavat oppimisen haasteissa, on tärkeää huomioida opiskelijat inhimillisinä yksilöinä. Oppimisen haasteiden tukeminen aikuisiällä keskittyy enemmän psykososiaalisiin tekijöihin, kuin akateemisiin taitoihin. (Korkeamäki, 2011). Tukemisessa on hyvä lähteä liikkeelle opiskelijan tarpeista ja toiveista (Korkeamäki, 2010) sekä aikaisempien tietojen hyödyntämisestä (Korkeamäki, 2011). Näin pystytään kasvattamaan opiskelijan omaa motivaatiota, kun hänen kiinnostuksensa kohteensa on huomioitu (Mäkihonko ym., 2017). Opiskelijan kannustaminen ja rohkaiseminen sekä opiskelutaitojen kehittäminen ohjauksellisin keinoin tukevat häntä oppimisvaikeuksissa (Korkeamäki, 2010). Korkeamäen (2011) mukaan on tärkeää huomioida opiskelijan omat vahvuudet ja tukea hänen itsetuntoaan. Aikuisten opettamisessa vahvuuksien hyödyntämiseen on paremmin mahdollisuuksia (Korkeamäki, 2011).

Opiskelijalle on oleellista tarjota konkreettisia keinoja omien opiskelutaitojen kehittämiseen. Näitä ovat esimerkiksi tavoitteiden asettaminen, muististrategioiden opettaminen, organisointitaitojen vahvistaminen sekä teknologian hyödyntämiseen kannustaminen (Korkeamäki, 2011). Opiskelijälähtöisyys on hyvä tapa edistää opiskelijoiden menestymistä, sillä se mahdollistaa opiskelijoita etsimään itse aktiivisesti oppimisstrategioita käyttöönsä ja helpottaa suoriutumaan itsenäisesti laajemminkin tehtävissä (Zeng, 2018).

Korkeamäki ja Vuorento (2021) kertovat osan oppilaitoksista tarjoavan ainoana helposti saatavana tukimuotona lisää aikaa kokeisiin tai tehtävien palauttamiseen. Heidän mukaansa nämä tukimuodot on koettu melko riittämättöminä, kun taas tiedottaminen esimerkiksi tenteistä ja kurssimateriaaleista hyvissä ajoin koetaan hyödyllisiksi keinoiksi. Myös tenttien mahdollistaminen tilassa, jossa ei ole paljon ihmisiä tai taustahälyä, auttaa monia keskittymään (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

Kairaluoman ja Salmen (2014) mukaan oppimisvaikeuksien arviointi voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. He määrittelevät ensimmäiseksi vaiheeksi seulontavaiheen, jossa pyritään tunnistamaan tuen tarpeiset ja heidän oppimisvaikeutensa. Toisena arvioidaan yksityiskohtaisemmin ja monipuolisemmin oppimiseen liittyviä vaikeuksia määritellen tuen

tarvetta, muotoa ja määrää. Viimeisessä vaiheessa opiskelijoiden edistymistä seurataan säännöllisin arvioinnin keinoin, jotta voidaan arvioida tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä (Kairaluoma ja Salmi, 2014, s. 209–210).

Jotta tuen keinot tehoavat, on koulutuksen tukipalveluiden oltava toimivia ja helposti saavutettavia. Tällä hetkellä tukea tarjoavat esimerkiksi korkeakoulujen ohjauspalvelut. Ohjauksen ja tuen järjestäminen on melko korkeakouluopiskelijoiden mielestä riittämätöntä ja niiden riippuu pitkälti yksittäisestä opettajasta ja oppilaitoksesta (Mäkihonko ym., 2017). Korkeakoulun opetus- ja tutkimustyön henkilöstön tuki vaikuttaa huomattavasti opiskelijan työllistymiseen (Pesonen & Lahdelma, 2021, s. 188). Yksilöllisen tuen järjestämiseen korkeakouluopettajat voivat kysyä neuvoa muun muassa opintopsykologeilta, opiskelijapalveluiden esteettömyysvastaavalta tai muilta kollegoilta, jotka ovat perehtyneet oppimisen haasteisiin (Pesonen ja Nieminen, 2021).

Erilaiset ohjausprosessit korostuvat korkeakouluissa eräinä tuen muotoina. Niitä toteutetaan Vehviläisen (2020) mukaan opintojen, opinnäytetyön tai työharjoittelun yhteydessä. Hän kertoo, että ohjausprosessi voi kestää pitkän ajan sekä sisältää useita toistuvia vaiheita, ongelmia ja oppimisen haasteita, joiden selvittäminen auttaa opiskelijoiden ohjauksessa. Ohjausprosessin kulku on kuitenkin hänen mukaansa aina henkilökohtainen riippuen opiskelijan tilanteesta sekä käytettävissä olevista resursseista. Tiettyä ohjetta tai määriteltyä linjaa ohjausprosessin toteutumiselle ei siis välttämättä ole.

Korkeamäen ja Vuorenon (2021) mukaan opiskelijat toivovat oppilaitoksilta lisäohjausta ja sosiaalista tukea. He kertovat tiedon jakamisen opiskelijoille tukea tarjoavista ammattilaisista etenkin opintojen alussa pienentävän kynnystä hakeutua avun piiriin (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Opiskelijat ovat todenneet opintopsykologin palvelut toimiviksi, mutta apu ei ole aina tarpeeksi konkreettista (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Opiskelijat hyötyvät toimista, joissa he pystyvät suunnittelemaan ja keskustelemaan ohjaavan henkilön tai vertaisryhmän kanssa opintojen etenemisestä (Korkeamäki ja Vuorento, 2021). Oman opintopolun hahmottaminen ja tavoitteiden seuraaminen ovat tärkeitä asioita korkeakoulussa menestymiseen.

Vaikka oppimisvaikeudet asettavat tuelle erilaisia vaatimuksia, on silti kaikkien opiskelijoiden tukeminen tärkeää, jotta esimerkiksi opintojen keskeyttämisiltä välttyään (Pesonen ja Nieminen, 2021). Opintojen keskeyttämisen vähentämiseksi on tärkeää tarjota opiskelijalle hänen tilanteeseensa sopivia sekä oikein kohdennettuja tukitoimia (Numminen ja Sokka, 2009).

Tuen tulisi siis olla saavutettavissa jokaiselle opiskelijalle riippumatta hänen tuen tarpeestaan (Pesonen ja Nieminen, 2021).

4 Nivelvaihe korkeakoulusta työelämään

Kun korkeakouluopinnot ovat loppusuoralla, tulee aiheelliseksi pohtia työelämään siirtymistä. Tätä vaihetta kutsutaan nivelvaiheeksi tai siirtymävaiheeksi. Schoon ja Silbereisen (2009) toteavat siirtymisen koulusta työelämään olevan yksi elämän tärkeimmistä vaiheista. He määrittelevät nivelvaiheeksi sen ajanjakson, kun opiskelija siirtyy kokopäiväisestä koulutuksesta jatkuvaan kokoaikaiseen työsuhteeseen. Tämä tarkoittaa heidän mielestään sitä, että siirtyminen ei ole ohi ensimmäisen työpaikan saatua, vaan se voi jatkua hyvinkin monivaiheisena sisältäen useita yrityksiä vakiinnuttaa itsensä työmarkkinoilla. Toisaalta joillekin siirtymä voi heidän näkökulmastaan osoittautua sujuvaksi, jolloin ensimmäinen työpaikka todetaan sopivaksi ja työskentely on helppoa (s. 3).

Suurin osa opiskelijoista kokee siirtymävaiheen normaalina ja odotettuna ajanjaksona, mutta toisille se voi aiheuttaa monenlaisia haasteita (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Siirtymävaiheeseen liittyy monia arkeen ja elämään liittyviä muutoksia. Päivät eivät sisälläkään oleskelua tutussa korkeakoulu-yhteisössä turvallisten ihmisten kanssa (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Myös rutiinit ja päivän sisältö muuttuvat, kun luentojen ja ryhmätöiden sijaan tulisikin tehdä töitä. Näiden muutosten lisäksi haasteita nivelvaiheeseen luo esimerkiksi työpaikan etsiminen (Mäntykivi ja Merentie, 2010). Korkeakoulu tarjoaa erilaisia työllistymisiä edistäviä ohjaus- ja tukipalveluita, jotka auttavat opiskelijaa vahvistamaan urasuunnittelu- ja työelämätaitoja sekä siirtymää työelämään (Pesonen ja Lahdelma, 2021).

4.1 Siirtymä koulutuksesta työelämään

Korkeakoulusta valmistuessa takana on usein monia vuosia opintoja. Opiskelijat kantavat mukanaan aiempia kokemuksia onnistumisista ja epäonnistumisista koulupolulla (Nieminen ym., 2021). Opiskelijat ovat tulleet korkeakouluun eri lähtökohdista ja osalla voi olla takana pitkä ajanjakso, kun on kokenut kuuluvansa johonkin kouluyhteisöön. Jotkut ovat pitäneet välivuotia opinnoista, mutta palanneet sitten takaisin opiskelemaan. Joka tapauksessa koulupolulle on mahtunut kaikenlaisia kokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet siihen, millainen opiskelija nuoresta aikuisesta on muotoutunut koulun myötä. Yksilön oma päätöksenteko ja valinnat vaikuttavat omalla tavallaan nivelvaiheeseen koulutuksesta saadun sosiohistoriallisen kontekstin ja taloudellisen tilanteen asettamien rajoitteiden tai sen tarjoamien mahdollisuuksien lisäksi (Schoon & Silbereisen, 2009, s. 3).

Koulutuksen merkitys on yhteiskunnan muutoksen ja kansainvälistymisen takia kasvavassa asemassa (Saarikallio-Torp ym., 2008). Koulutusta pidetään ikään kuin sijoituksena tulevaisuuteen, joka tuottaa ajan kuluessa rahaa tai vakituisen työuran (Saarikallio-Torp ym., 2008). Yhteiskunta määrittelee korkeakoulusta valmistumisen jälkeen seuraavaksi vaiheeksi työelämään suuntautumisen, sillä työ toimii toimeentulon lähteenä kaikissa yhteiskunnissa (Saloviita ym., 1997), joten siirtymistä koulutuksesta työelämään pidetään todennäköisenä korkeakoulusta valmistumisen jälkeen (Saarikallio-Torp ym., 2008). Kun opiskelija saa työpaikan, hänen taloudellinen tilanteensa ja yhteiskunnallinen asemansa useimmiten paranee (Saloviita ym., 1997).

Nivelvaiheessa opiskelija on monenlaisten valintojen edessä, sillä silloin tehdyt päätökset vaikuttavat usein merkittävästi hänen tulevaisuuteensa. Jo opintojen alussa annettu ohjaus ja tuki antaa parhaita tuloksia haasteiden ennaltaehkäisyyn (Mäkihonko ym., 2017). Opintopolun loppuvaiheeseen ja uraan liittyviin kysymyksiin opiskelija voi saada vastauksia ohjauksen keinoin (Vehviläinen, 2020). Ohjausta korkeakoulun puolella tarjoavat esimerkiksi opinto-ohjaajat, uravalmentajat sekä omaopettajat henkilökohtaisen opiskelun ohjauksessa eli HOPSissa (Vehviläinen, 2020). Työllistymistä edistetään korkeakouluissa myös erilaisilla tukitoimilla, jotka integroidaan usein osaksi luentoja ja kursseja (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Niiden kautta opiskelijat pääsevät harjoittelemaan esimerkiksi ansioluettelon ja työhakemuksen kirjoittamista sekä mahdollisesti harjoittelemaan työhaastattelutilannetta (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Myös työpaikan hankintaa voidaan tukea yksilöllisesti, esimerkiksi auttamalla opiskelijaa kontaktien solmimiseen mahdollisiin työpaikkoihin (Saloviita ym., 1997).

Pesosen ja Lahdelman (2021) mukaan korkeakouluopettajilla on tärkeä rooli siirtymisen tukemisessa, sillä heidän avullaan opiskelijat löytävät paremmin korkeakoulun tarjoamien työllistymispalveluiden pariin. Korkeakoulut tarjoavat nivelvaiheen helpottamiseksi koulutuksen aikana erilaisten työllistymistä edistävien tukipalveluiden lisäksi tutkintoon sisältyviä työllistymiseen liittyviä osioita (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Näitä voivat olla esimerkiksi harjoittelut sekä työelämäopinnot, jotka valmistavat ja orientoivat opiskelijaa työelämään (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Näiden avulla opiskelijat saavat laajemman opiskelemastaan alasta ja tulevasta työnkuvasta, mikä luultavasti voi helpottaa myös esimerkiksi sivuaineiden valintaa ja oman työnkuvan muodostamista valmistumisen jälkeen.

Työnhaku on monivaiheinen prosessi, joka vaatii opiskelijalta paljon resursseja. Työnhakua varten on luotu erilaisia oppaita, jotka auttavat työnhakijaa löytämään itselleen sopivimman työpaikan ja loistamaan työnhaussa. Esimerkiksi Hennebergin (2015) mukaan ennen työnhakua on löydettävä omat vahvuudet ja tehtävä tarkat suunnitelmat hyvän vaikutuksen tekemiseksi. Hän suosittelee aloittamaan työnhakuprosessin arvioimalla omia kykyjä, kiinnostuksia ja vahvuuksia, sillä unelmien työn löytäminen vaatii hänen mukaansa itsensä tarkastelua. Näiden löytämiseen hän suosittelee opiskelijan käyttävän apuna korkeakoulun tarjoamia ohjaus- ja urapalveluita. Hän korostaa suunnittelun tärkeyttä työnhaussa, sillä sen avulla työllistymismahdollisuudet ovat parempia. Jotta työnhaussa onnistutaan, on parhaan minän esittelemisen tärkeää ansioluetteloiden, saatekirjeiden ja työhakemusten muodossa (Henneberg, 2015). Itsensä tunteminen varmistaa työhaastattelussa onnistumisen sekä työn saatua työssä menestymisen (Henneberg, 2015).

Kouluissa tapahtuvat muutokset ovat heijastuneet myös työelämään erilaisten yhteiskunnallisten muutosten lisäksi. Työllistymismahdollisuuksiin vaikuttaa tänä päivänä uudenlainen teknologia, joka yhdestä näkökulmasta mahdollistaa monipuolisemman työn, mutta toisesta rajoittaa olemassa olevaa työtä ja työpaikkoja (Schoon & Silbereisen, 2009, s. 3). Teknologian kehitys on muuttanut monella tapaa työn vaatimuksia (Karoly, 2009, s. 367). Vaikka ruumiilliset työt on korvattu roboteilla ja teknologiaa hyödynnetään yhä enemmän eri tehtävissä (Schoon & Silbereisen, 2009, s. 3), tarvitaan kuitenkin korkeamman osaamisen ammattilaisia niin teknologian kehittämiseen, teknologian integroimiseen työpaikoille kuin uuden kehittyvän tiedon käsittelemiseenkin (Karoly, 2009, s. 367). Teknologian muutos on nostanut korkeakoulutettujen kysyntää työmarkkinoilla, mikä on kasvattanut alan suosiota ja palkkatasoa (Karoly, 2009, s. 353).

4.2 Nivelvaiheen tavoitteet

Nivelvaiheeseen liittyy eri oletuksia ja tavoitteita, jotka opiskelijan tulisi saavuttaa siirtyessään työelämään. Näitä tavoitteita ovat muun muassa työllistyminen oman alan töihin, uuden arjen omaksuminen sekä mahdollisesti uuteen kaupunkiin sekä sen ihmisiin tutustuminen. Työllistymisen kautta tavoitteiksi nousee myös uuteen työyhteisöön integroituminen sekä työtehtävien omaksuminen. Koulusta työhön siirtymiseen liittyy myös muutoksia yksilön yhteiskunnallisessa asemassa. Tavoitteena olisi löytää nivelvaiheen aikana uusi paikka maailmassa, kun arki siirtyy korkeakouluelämästä työelämään. Koulun ja työelämän

toimintakulttuureissa on paljon eroja, jotka aiheuttavat opiskelijan arkeen paljon muutoksia työn alkaessa. Erot näkyvät jo suhtautumisessa tietoon ja osaamiseen (Kotila ja Palonen, 2018). Opiskelijan tulisi pyrkiä omaksumaan uudet toimintatavat ja -kulttuurit työelämäänsä siirryttäessä.

Saloviita kollegoineen (1997) avaa Tie auki! -projektin keinoja vammaisten ihmisten työllistymisen tukemiseen. Työpaikalla työntekijän tavoitteena on oppia työnkuvan mukaiset tehtävät ja tulla hyväksytyksi työyhteisön jäseneksi (Saloviita ym., 1997). Hän saattaa tarvita apua kollegoiltaan tai esihenkilöiltään joidenkin ongelmien ratkaisemisessa tai tulosten saavuttamisessa (Saloviita ym., 1997). Uuden työn myötä myös asuinpaikka, ystäväpiiri tai harrastukset ovat mahdollisesti muuttuneet. Työntekijä saattaa tarvita työn ulkopuolista tukea esimerkiksi työmatkojen sujuvoittamisessa sekä harrastusten ja uusien ihmissuhteiden löytämisessä (Saloviita ym., 1997). Nämä projektissa esitetyt vinkit voivat olla hyödyllisiä jokaiselle siirtymävaiheessa olevalle, etenkin jos opiskelijalla on oppimisen haasteita.

Kun opiskelijat tai vastavalmistuneet hakevat töitä, he tarvitsevat monia eri kykyjä turvaamaan työllistymistään (Moore, 2019). Opiskelijoiden tavoitteena tulisi oppia koulutuksen aikana muun muassa sosiaalista kykyä näyttää olevan kiinnostava työntekijä, kykyä kehittyä ja oppia uutta sekä kykyä olla joustava täyttääkseen muuttuvat vaatimukset, joita työnantajat ja vallitsevat työmarkkinat asettavat (Moore, 2019). Näitä taitoja voidaan kutsua työelämätaidoiksi.

Yhä useammin opiskelijoiden oppiminen tapahtuu pääasiassa työpaikoilla (Virtanen ym., 2014). Työssäoppimisjaksot ovat yksi tapa harjoitella työssä tarvittavia työelämätaitoja. Jaksojen tavoitteena on varmistaa opiskelijalle ajankohtaiset tiedot ja taidot työelämää varten sekä helpottaa työn saamista opintojen päättymisen jälkeen (Virtanen ym., 2014). Opiskelijat ovat kokeneet oppivan työharjoitteluiden myötä taitoja, kuten yhdessä tekemisen taitoja, ennakkointia, luovasti toimimista eri tilanteissa sekä oman alan perustaitoja (Tynjälä ym., 2020b).

Opetussuunnitelmiin kuuluu erilaisia työelämätaitoihin liittyviä tavoitteita, joita opettajien tulisi jakaa opiskelijoille koulutuksen aikana (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Opetussuunnitelmien osaamisperusteisuus pohjautuu osaltaan työelämälähteisyyteen ja työelämärelevanssiin, eli siihen että korkeakoulujen tulee antaa opiskelijoille valmiuksia työelämää varten (Kotila ja Palonen, 2018). Esimerkiksi Oulun yliopiston erityispedagogiikan koulutuksen tavoitteisiin kuuluu tieteeseen perustuva ammatillisten haasteiden ratkaiseminen

sekä pedagogisena asiantuntijana rakentavasti toimiminen yhteistyössä monialaisen yhteisön tai vanhempien kanssa (Oulun Yliopisto, 2023). Koulutuksen aikana opiskelija saa yrittää ja erehtyä harjoitellessaan työelämätaitoja, mutta valmistuttuaan opiskelijan oletetaan osaavan nämä taidot.

Työelämätaitojen opetus tapahtuu pitkälti teorian ja käytännön rajapinnoilla, sisältäen yhteisöllisiä oppimisen muotoja ja erilaisia arviointimenetelmiä (Tynjälä ym., 2020b). Opiskelijalle asetetaan tavoitteeksi yhdistää nämä kaksi menettelytapaa (Tynjälä ym., 2020a.) Koulun tehtävä on tarjota mahdollisuus näiden tavoitteiden saavuttamiseen. Harjoittelu tapahtuu erilaisten pedagogisten käytäntöjen avulla, joiden kautta työkokemus ja käytännön opetus yhdistetään teoriaan (Tynjälä ym., 2020a).

Erot ammattikorkeakoulun ja yliopiston välillä asettavat opiskelijat hieman eri tilanteisiin työelämätaitoja opetellessaan, sillä ammattikorkeakoulussa opiskelijat oppivat Tynjälän ja kollegoiden (2020b) mukaan pääasiassa käytännön taitoja, ammattiosaamista sekä vuorovaikutustaitoja, toisin kuin yliopisto-opiskelijat, jotka keskittyvät enemmän teoreettisten taitojen ja kriittisen ajattelun oppimiseen. Työelämätaitojen opetteleminen ei siis ole samanlainen prosessi jokaisella opiskelijalla, vaan korkeakoulujärjestelmä valmistelee eri taidoilla varustettuja osaajia, mikä toisaalta kertoo työelämätaitojen opettamiselle olevan tarvetta (Tynjälä ym., 2020b).

4.3 Nivelvaiheen haasteet

Kaikki valmistuneet eivät pääse käyttämään osaamistaan ansaitusti työelämässä (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Jokaiselle tutkinnolle ei välttämättä löydy täysin vastaavaa työpaikkaa tai työllistymisessä voi olla muita haasteita (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Pesonen ja Lahdelma (2021) korostavat korkeakoulussa olevan paljon opiskelijoita, jotka kaipaavat yksilöllistä apua tulevaisuuden suunnitteluun ja työelämäpolkujen rakentamiseen. Uutta työtä aloittaessa on hyvä olla kartalla omista suunnitelmista, sillä työuran alkuvaiheessa esiin nousevat vaikeudet voivat lisätä epävarmuuden tunnetta ja riskiä työttömyydelle (Saarikallio-Torp ym., 2008).

Työnhakuun liittyy usein erilaisia mutkikkaita tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa epämurkavia tunteita työtä hakevalle. Turhautumista aiheuttavia tekijöitä ovat Mooren (2019) toteuttaman tutkimuksen mukaan työnantajien liialliset odotukset työnhakijoiden aiemmasta kokemuksesta samantyylisestä tehtävästä, olosuhteiden pakottama velvollisuus hakea töitä, joka ei vastaa

omia uratoiveita sekä henkilökohtaiset haasteet, jotka vaikeuttavat itsevarmaa asennetta työhaussa. Näitä haasteita voivat olla hänen mukaansa mielenterveysongelmat ja sosiaalinen ahdistus, jotka muiden ongelmien lisäksi vaikuttavat työhaastattelussa suoriutumiseen sekä ylipäättään työnhakuun osallistumiseen. Lisäksi epätietoisuus asumisjärjestelyistä tai työmatkojen kulkemisesta voivat rajoittaa haettavien työtehtävien määrää (Moore, 2019).

Usean opiskelualan työharjoittelujaksot sijoittuvat opintojen loppuvaiheeseen. Etenkin yliopisto-opiskelijoista suurin osa suorittaa viimeisiä opintopisteitään harjoittelun merkeissä ja siirtyy harjoittelun jälkeen työelämään, mahdollisesti jopa harjoittelupaikkaansa (Tynjälä ym., 2020b). Kuitenkin harjoittelupaikan saaminen ja työhön sijoittuminen voi jo itsessään olla haasteellista (Mäntykivi & Merentie, 2010). Lisäksi Pesonen ja Lahdelma (2021) toteavat opiskelijoiden kokeneen harjoittelut erilliseksi osaksi työelämästä, johtuen työtehtävien erilaisuudesta harjoittelijana ja oikeana työntekijänä.

Työelämässä edellytetään jatkuvaa oppimista ja kehitystä (Numminen & Sokka, 2009). Nykypäivän työelämässä vaaditaan ammatillisen osaamisen lisäksi laajasti erilaisia taitoja, kuten joustavuutta, sopeutumiskykyä sekä taitoa ennakoida tulevaisuutta varten (Kasurinen & Heiskanen, 2017). Monella alalla työ ei ole enää niin käytännöllistä ja konkreettista, vaan työtehtävät ovat muuttuneet teoreettisemmaksi ja vaativat enemmän kognitiivista aivotyötä (Numminen & Sokka, 2009). Monet työvälineet sisältävät paljon tekniikkaa, joka kehittyy koko ajan. Työntekijän tulisi pysyä mukana näissä teknologian muutoksissa, joihin heitä koulutetaan työn puitteissa. Oppimisvaatimukset ovat kovia, mutta työolot eivät välttämättä ole pysyneet mukana kehityksessä (Collin ym., 2008). Työn tekemisen tapojen muutoksen lisäksi työ on tänä päivänä projektiluontoisempaa sekä teknologian muutos on johtanut etätyöhön ja etäjohtamiseen, jotka tuottavat omia haasteitaan (Pirhonen ym., 2020).

Kun ongelmat työhaussa kasaantuvat, työnhaku voi alkaa tuntua painostavalta ja stressaavalta. Työnhakua saatetaan alkaa välttelemään ja haastatteluja perumaan, joka kasvattaa todennäköisyyttä syrjäytyä työmarkkinoilta (Moore, 2019). Mikäli ennen työuraa tai sen alussa koetaan paljon vaikeuksia, voi epävarmuus työllistymistä kohtaan lisääntyä ja sekä stressi suurentua esimerkiksi taloudellisen tilanteen hankaloitumisen vuoksi (Saarikallio-Torp ym., 2008).

Epävarmassa tilanteessa tietoa on siis liian vähän (Pirhonen ym., 2020, s. 54). Pirhonen kollegoineen (2020, s. 54) kertoo epävarmuutta aiheuttavan muuttuvan työelämän lisäksi

muutokset ulkoisessa ympäristössä ja organisaatiossa. Esimerkiksi talouden globalisoituminen ja vaatimusten kasvaminen organisaatioissa ovat lisänneet epävarmuuden tunnetta (Collin ym., 2008). Ulkoisen ympäristön muutoksena Pirhonen ja kollegat (2020) nostavat ajankohtaisena esimerkkinä koronaviruspandemian, joka vaikutti jokaiseen työpaikkaan ja muutti monia organisaatioita. Pandemia synnytti heidän mukaansa suurta epävarmuutta eri mittakaavoissa: maailmanlaajuisesti, kansallisesti, organisatorisesti sekä tavalla tai toisella jokaisen yksilön elämään (s. 54). Ihmisten kulkemista ja yhdessäoloa rajoitettiin, mikä vaikutti monen organisaation toimintaan, työolosuhteisiin ja työntekijöiden hyvinvointiin. Näiden haasteiden lisäksi nivelvaiheeseen liittyy paljon muitakin muutoksia, joten epävarmuuden sietokykyä todellakin tarvitaan.

5 Oppimisen haasteiden vaikutus ja tuki nivelvaiheessa

5.1 Oppimisen haasteiden vaikutus nivelvaiheeseen

Vaikka oppimisvaikeudet ja tuen saaminen on ajankohtainen aihe korkeakouluissa, eivät silti kaikki tukea tarvitsevat välttämättä koe saavansa sitä riittävästi (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Tämä voi johtaa erilaisiin haasteisiin eritoten nivelvaiheeseen liittyvissä asioissa, kun opiskelijaa kohtaa monet muutokset. Oppimisvaikeuden vaikeusaste määrittelee sen vaikutuksia myös aikuisuuden kynnyksellä (Numminen & Sokka, 2009). Vaikka kaksi henkilöä saattaa kokea samanlaisia oppimisvaikeuksia, niiden vaikutukset voivat vaihdella henkilökohtaisista tekijöistä ja elämäntilanteesta riippuen. Kuitenkin laaja-alaiset vaikeudet voivat haitata monia nivelvaiheeseen liittyviä tapahtumia. Esimerkiksi muutto pois koti- tai opiskelukaupungista työn perässä, tai itsenäinen kodin ulkopuolisten asioiden hoitaminen voivat tuntua haastavilta (Numminen & Sokka, 2009).

Pesosen ja Niemisen (2021) mukaan korkeakoulun loppuvaiheeseen liittyvä opinnäytetyön tekeminen olla suuri tekijä valmistumisen pitkittymiseen, mikäli ohjaus, tuki ja kannustus on riittämätöntä. Esimerkiksi lukivaikeuksista johtuvat lukutaidon hallinnan ongelmat ja oikeuskirjoituksen vaikeudet tuottavat omia haasteitaan opinnäytetyön laatimiseen (Mäkihonko ym., 2017). Nämä haasteet heijastuvat negatiivisesti myös kokonaisvaltaisemmin opinnoista suoriutumiseen esimerkiksi arvosanojen kautta (Korkeamäki ja Vuorento, 2021).

Uuden työn aloitukseen liittyy paljon uutta informaatiota, joka tulisi omaksua nopealla tahdilla ja toimia annettujen ohjeiden mukaisesti. Työelämän haasteet ovat laajoja ja voivat aiheuttaa paineita etenkin uudelle työntekijälle (De Beer, 2014). Toisaalta aikuisuuteen siirryttäessä tilanne saattaa hellittää, sillä Korkeamäen (2011) mukaan suorituspaineita ei silloin koeta yhtä vahvasti kuin nuorempana, mikä voi helpottaa työelämän paineiden kohtaamisessa.

De Beer kollegoineen (2014) toteaa henkilöiden, joilla on oppimisvaikeuksia, kokevan työelämässä hankaluuksia, jotka ovat toisille helpompia kohdata (De Beer, 2014). Oppimisvaikeuksien vaikutukset voivat aikuisuuteen liittyvien vastuiden myötä vahvistua ja vaikuttaa näin työntekoon (De Beer ym., 2014; Korkeamäki, 2011). Osa oppimisvaikeuksista hankaloittaa selviytymistä nivelvaiheessa jokaisen sukupolven jälkeen yhä enemmän. Tiedonkäsittelyn nopeusvaatimukset kasvavat jatkuvasti, joten vaatimukset oppimisen nopeudelle ja laadulle ovat myös kovat (Numminen ja Sokka, 2009). Työpaikoilla edellytetään

myös yhä enemmän joustavuutta sekä muutosmyönteisyyttä, mikä haastaa työntekijöitä jatkuvasti (Collin ym., 2008). Monia työpaikkoja haastaa lisäksi jatkuva paine, työntekijöiden, tiimien ja yritysten välinen kilpailu, epävarmuus työn jatkuvuudesta, henkilöstöresurssien puute sekä tehottomuus työn johtoportailla (Collin ym., 2008). Nämä kaikki tekijät ovat suuressa ristiriidassa erityisesti sellaisten henkilöiden elämässä, jotka kokevat oppimisvaikeuksiensa vuoksi hankaluutta organisoinnissa, tiedon prosessoinnissa ja tiedon tuottamisessa (Pino & Mortari, 2014).

Oppimisvaikeudet ovat haasteena Nummisen ja Sokaan (2009) mukaan erityisesti silloin, kun työssä joutuu luopumaan vanhoista, tutuista ja turvallisista käytännöistä. Vaikeudet voivat haastaa uusien asioiden omaksumista ja näin hidastaa työssä kehittymistä tai jopa haitata työllistymistä (Kasler & Fawcett, 2007; Numminen ja Sokka, 2009). Menestyminen uudessa työssä edellyttää monipuolisia taitoja, kuten sosiaalisia valmiuksia, kykyä ratkaista ongelmia, taitoa kriittiseen ajatteluun sekä kykyä sopeutua erilaisiin työympäristöihin ja tiimeihin (Pirhonen ym., 2020, s.55). Uusien asioiden omaksuminen voi viedä paljon aikaa ja energiaa sekä lisätä epävarmuuden tunnetta. Murroskohdat opiskelussa ja työelämässä herättävät tarpeen etsiä uusia selviytymiskeinoja ja vaikuttavat osaltaan myös oppimisen haasteiden tunnistamiseen (Korkeamäki, 2010).

5.2 Opiskelijan tukeminen nivelvaiheessa

Ohjausta nivelvaiheessa toimittavat muun muassa opettajat, professorit, uraohjaajat, työnohjaajat, valmentajat, vertaisryhmät, verkostot sekä työpaikalla uudesta työntekijästä vastuussa olevat opastajat (Vehviläinen, 2020). Nivelvaiheessa annettu tuki tapahtuu opintojen loppuvaiheessa, jolloin opiskelijat ovat siirtymässä työelämään tai opiskelemaan toiselle alalle (Puukari ja Parkkinen, 2017). Tässä vaiheessa koulutus- ja uraohjauksen merkitys kasvaa. Ohjauksen tarkoituksena on auttaa opiskelijaa tunnistamaan omat vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, arvot sekä alueet, joita pitäisi vielä kehittää (Puukari ja Parkkinen, 2017). Myös koulutuspolkuun ja työelämään liittyvät päätökset ovat ohjaukseen kuuluvia osia (Puukari ja Parkkinen, 2017). Tärkeintä on havaita, minkälainen kokonaisuus ohjausjärjestelyistä palvelisi parhaiten opiskelijan yksilöllisiä tarpeita (Puukari ja Parkkinen, 2017).

Nivelvaiheeseen liittyvä tuki voidaan aloittaa jo opintojen ensimmäisestä päivästä lähtien. Mikäli aiemmista opinnoista löytyy historiaa tukitoimien käytöstä, on usein tarvetta tuelle myös työllistymisessä (Kuikka, 2014). Pesonen ja Lahdelma (2021) ehdottavat opiskelijoiden

tukemiseen erilaisia vinkkejä, joista suurin osa keskittyy opintojen aikaiseen tukeen. Kaikenlaiset konkreettiset apukeinot työnhakuun ovat opiskelijoiden mielestä tervetulleita (Pesonen ja Lahdelma, 2021).

Pesosen ja Lahdelman (2021) ehdotukset perustuvat sosiaaliseen tukeen sekä merkityksellisiin vuorovaikutussuhteisiin, joita he kehottavat hankkimaan opiskelijoiden kanssa. Heidän mukaansa opiskelijoita aidosti kohtaavat opettajat edistävät opiskelijoiden siirtymistä työelämään. Jotta opiskelijoiden tukeminen onnistuu, on ohjaajan ja opiskelijan välisen ohjaussuhteen hyvä olla luottamuksellinen (Kasler & Fawcett, 2007). Keskeistä on ottaa huomioon opiskelijan henkilökohtainen elämäntilanne kokonaisvaltaisesti (Puukari ja Parkkinen, 2017). Kiinnostus esimerkiksi tulevaisuuden suunnitelmista opinnäytetyötä ohjattaessa voi olla merkittävää opiskelijalle (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Opiskelijoille voidaan tarjota mahdollisuutta osallistua erilaisiin vertaisryhmiin, joita henkilökunnan jäsenet vetävät tarkoituksenaan pohtia keinoja opintojen edistämiseen ja työelämään valmistautumiseen (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Mikäli opintojen kalenteroinnissa on haasteita, voivat opettajat suunnitella yhdessä opiskelijan kanssa opintojen sekä harjoitteluiden aikatauluja (Pesonen ja Lahdelma, 2021).

Nivelvaiheessa oleville opiskelijoille on tarjolla erilaisia akateemisia ohjauspalveluita. Pesonen ja Lahdelma (2021) kertovat, että jo orientoivissa opinnoissa opiskelijoille kannattaa esitellä työ- ja uraelämäpalveluita sekä asiantuntijoita kutsumalla heitä kurssivierailulle. Näin kynnyks hakea apua saattaa pienentyä. Opettajia kehoitetaan lisäksi pohtimaan, kuinka kurseille voisi integroida työelämätaitojen opetusta (Pesonen ja Lahdelma, 2021). Kannustava ote opiskelijoita kohtaan esimerkiksi työkokemuksen hankkimiseen helpottaa heidän mukaansa opiskelijoiden kynnystä hakea töitä. Lisäksi opintojen aikaista työkokemusta omaavat opiskelijat työllistyvät todennäköisesti muita nopeammin (Brooks & Youngson, 2016). Työkokemusta voi hankkia useilla eri tavoilla, joten opiskelijoita voi kannustaa lyhyisiinkin työsuhteisiin. Työkokemusta saa niin osa-aikatyöstä, lyhyestä työharjoittelusta ja muuten opintoihin liitetystä työelämäyhteistyöstä (Brooks & Youngson, 2016).

Pesonen ja Lahdelma (2021) ehdottavat, että opettajat voivat olla apuna luomassa sosiaalisia verkostoja sekä suhteita mahdollisiin tuleviin työnantajiin kutsumalla heitä vierailulle tai viemällä opiskelijat yritysvierailuille. He kertovat tämän olevan merkittävä tekijä työllistymisen edistämässä etenkin tukea tarvitseville opiskelijoille (s. 190). Opiskelijoiden tukemiseen löytyy monipuolisesti keinoja, jos niitä vain osataan käyttää. On tärkeää muistaa,

että vaikka työ on korkeakoulussa hektistä, pienetkin tuen eleet edistävät opiskelijoiden tulevaisuuden työllistymistä (Pesonen ja Lahdelma, 2021).

Nivelvaiheessa oleva opiskelija voi hakea tukea työelämään siirtymiseen myös esimerkiksi työvoimahallinnon kautta, joka tarjoaa muun muassa ohjausta, työelämävalmennusta ja työkokeiluja (Numminen ja Sokka, 2009). Yksilöllistä työllistymistä voidaan tukea avustamalla työpaikan hankkimisessa ja uuteen työhön siirtymisessä (Saloviita ym., 1997). Työn aloitettua tehtäviä voidaan suunnitella tuen tarpeet huomioiden ja perehdytystä hoitaa systemaattisesti pidemmällä aikavälillä (Saloviita ym., 1997). Työnantajalle on hyvä jakaa varhaisessa vaiheessa tietoa omista vaikeuksistaan sekä vahvuuksistaan, sillä se voi auttaa työnantajaa ymmärtämään, missä tehtävissä työntekijä on parhaimmillaan (Yellin & Bertsch, 2010). Tärkeää on mahdollistaa työn tekeminen täysin tavallisilla työpaikoilla myös sellaisille työnhakijoille, jotka rajoitteidensa vuoksi kokevat toisia enemmän hankaluuksia uuden asioiden äärellä.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa pyrittiin tuomaan ilmi nivelvaiheessa olevan oppimisen haasteita kokevan korkeakouluopiskelijan kohtaamia vaikeuksia ja mahdollisia tukimuotoja, joita hänelle voidaan tarjota. Menetelmänä käytettiin systemaattista kirjallisuuskatsausta, jonka avulla onnistuttiin tiivistämään ja yhdistelemään olennaisimpia sisältöjä aiemmista tutkimuksista. Menetelmä ei kuitenkaan antanut mahdollisuutta aiheen laajempaan tarkasteluun, jonka vuoksi tuloksia ei voi soveltaa kuin yleisellä tasolla tarkastellessa oppimisen haasteita nivelvaiheessa.

6.1 Keskeisimmät tulokset ja niiden pohdinta

Kuten todettu, oppimisen haasteet vaikuttavat monelta osin opiskelijan kokemukseen nivelvaiheesta. Ne ovat melko vähän tutkittuja vaikkakin yleisiä haasteita (Rinne ym., 2021). Tutkimus oppimisen haasteista nivelvaiheissa on useimmiten keskittynyt joko siirtymiin esiopetuksesta alkuopetukseen tai perusopetuksesta toiselle asteelle. Tämä vuoksi tutkielmassa on myös sovellettu osaltaan näihin nivelvaiheisiin toteutettuja tutkimuksia. Korkeakoulusta työelämään siirtymiseen liittyy monia asioita, joihin oppimisen haasteet voivat vaikuttaa. Näitä ovat esimerkiksi opinnäytetyön laatiminen, uuden työn aloitus sekä muutokset niin arjessa, kuin työpaikoillakin.

Tässä tutkielmassa todettiin useampaan tutkimukseen vedoten, että tuen tarpeen taustalta löytyy usein lukivaikeutta, matemaattisia vaikeuksia, hahmottamisen vaikeuksia, autismikirjon häiriötä, tarkkaavuuden pulmia, aisteihin liittyviä vammoja tai mielenterveydellisiä haasteita (HESA, 2021; Korkeamäki ja Vuorento, 2021; Parikka ym., 2021). Nämä vaikeudet voivat haastaa – yksinään tai yhdessä – korkeakouluikäistä opiskelijaa muun muassa opinnäytetyön tekemisessä tai työllistymisessä. Pohdintaa herättää jokaisen opiskelijan tilanteen yksilöllisyys ja alojen käytäntöjen vaihtelevuus, joidenka vuoksi tutkielmassa esitetyt tuen muodot eivät päde jokaiseen tapaukseen.

Nivelvaiheeseen liittyy vahvasti oman ammatillisen tulevaisuuden pohtiminen. Sitä koskevien päätösten tekeminen on usealle haastavaa, mutta erityisesti vaikeuksia kohtaavat opiskelijat, joilla on haasteita oppimisessa. He tarvitsevat erityisen paljon ohjaamista ja tukea nivelvaiheessa, jotta vaikeudet eivät estä esimerkiksi valmistumista tai työn saamista (Numminen ja Sokka, 2009). Siirtymistä voidaan tukea niin akateemisella, sosiaalisella kuin henkilökohtaisellakin tasolla.

Opiskelijoiden ohjaamistyöhön tulisi kiinnittää erityistä huomiota kehittämällä ohjausprosessia niin, että opiskelijat hyötyvät siitä eniten (Sinkkonen ym., 2017). Mikäli ohjausta ei ole tarpeeksi, eikä käsitystä opiskelijan omista taidoista pyritä kääntämään positiiviseen suuntaan, epäonnistumisen kokemukset lisääntyvät entisestään (Sinkkonen ym., 2017). Lisäksi heikko tuki ja inklusiivisten opetusjärjestelyiden puute (Pesonen & Nieminen, 2021) voivat johtaa koulusta poisjäämiseen, joka ei ole nuoren tulevaisuuden kannalta lainkaan kannattavaa (Sinkkonen ym., 2017). Opintojen saavutettavuuden tarkastelua onkin tärkeä toteuttaa niin jokaisen opettajan, ohjaajan että korkeakoulujen osalta.

Edellä mainitut tahot tarjoavat entuudestaan monenlaisia tukipalveluja. Tuen muotoja ovat muun muassa opiskelutaitojen vahvistamiseen liittyvät tuen muodot esimerkiksi interventiota hyödyntäen (Mäkihonko ym., 2017). Vertaistuen hyödyntäminen tuen muotona edistää opintoja sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Korkeakoulut tarjoavat myös monenlaisia ohjauspalveluita, joita opiskelijoille tulisi tarjota ensimmäisestä päivästä lähtien. Opiskelijat toivovat, että tuki olisi helpommin saavutettavissa ja yleiset käytännöt olisivat selkeämpiä. Koulujen olisi tärkeää pohtia palveluiden tarjoamista enemmän ennaltaehkäisevästä näkökulmasta, sillä haasteiden kanssa painivan opiskelija voi kokea avun piiriin hakeutumisen isona kynnyksenä.

Työllistymisen sekä työn aloituksen tukemiseen liittyy monimutkaisia asioita, jotka saattavat lisätä etenkin oppimisen haasteita kokevan epävarmuuden kokemuksia. Koulujen velvoitteena on opettaa työelämätaitoja, jotka helpottavat opiskelijaa yhdistelemään teorian ja käytännön sekä valmistavat häntä työelämään. Työllistymistä voidaan tukea esimerkiksi avustamalla työpaikan hankinnassa antamalla opiskelijoille neuvoja työhaastatteluihin sekä -hakemuksiin. Työn aloituksen tukemisessa huomio tulisi kiinnittää aktiiviseen perehdyttämiseen ja työssä oppimiseen sekä uudelle työntekijälle olisi tärkeää mahdollistaa tilaisuuksia tutustua työkavereihin ja integroitua työyhteisöön (Saloviita ym., 1997).

6.2 Tutkielman tieteellisyyden ja luotettavuuden tarkastelu

Luotettavuuden varmistamiseksi pyrin valitsemaan tutkielmaani vain vertaisarvioituja lähteitä. Luotettavuuden tarkasteluun käytin Julkaisufoorumin arvioita julkaisukanavista. Suurin osa käyttämistäni lähteistä olivat JuFo:n tasolla 1 (perustaso) tai 2 (johtava taso). Lisäksi osa käyttämistäni lähteistä olivat tasoilla 3 (korkein taso) ja 0. Tason 0 artikkelit eivät olleet täyttäneet tason 1 kriteereitä, mutta valittuani ne kriittisesti luotettavuutta arvioiden, käytin niitä aineistoni pohjana tulkiten samalla näiden julkaisujen yhteneväisyyksiä muiden, korkeammin

arvioitujen julkaisujen kanssa. Suurin osa käyttämistäni lähteistä olivat suomenkielisiä, sillä kansainvälisellä tasolla korkeakoulut ja niiden luonteet eroavat toisistaan huomattavasti, joten selkeää tietoa esimerkiksi tuen muodoista oli haastavaa etsiä. Kansainvälisten tutkimusten hyödyntämisessä on huomioitava käsitteiden moninaisuus sekä niiden kääntäminen toisesta kielestä suomen kieleen. Käännöstyön toteutus oli tehtävä huolellisesti, jotta tulkinnallisilta virheilta vältyttiin. Etenkin korkeakouluun liittyvät termit poikkeavat toisistaan huomattavasti eri maissa, joten termien vastaavuuden tarkistaminen oli tärkeää.

Tutkielmaa aloittaessani rajasin aineiston haun oppimisen haasteisiin sekä siirtymään korkeakoulusta työelämään. Haun tulokset olivat pienet, joten hakua piti laajentaa riittävän tiedon löytämiseksi. Tämän takia osa käyttämistäni aineistoista on rajautunut esimerkiksi vain vammaisten ihmisten tukemiseen tai nivelvaiheeseen toisen asteen opinnoista työelämään. Nämä muihin ikä- tai erityisryhmiin kohdistuvat teokset päätyivät tutkielman aineistoksi, sillä koin niissä esitetyt asiat olennaisiksi myös tutkielmani aiheen kontekstissa.

Kirjallisuuskatsauksen aineiston olisi hyvä olla monipuolinen (Salminen, 2011). Lähtiessäni etsimään aiempia Suomessa toteutettuja tutkimuksia aiheesta huomasin, että suurin osa tavoittamastani tiedosta oli samojen ihmisten tai työryhmien tuottamia. Toisaalta nämä tutkijat ovat mahdollistaneet tutkielmani tekemisen, joten pyrin antamaan hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti kunnianosoitusta aiheita tutkineille käyttämällä oikeanlaista viittaustekniikkaa (Kuula, 2011).

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Tutkimuksen syventämiseksi voisi nostaa esille lisää työnantajan näkökulmaa tuen tarpeen huomioimiseen ja toteuttamiseen. Myös tuen muotojen vaihtelevuuksia yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä olisi hyvä ottaa käsittelyyn, sillä eroja näiden organisaatioiden toimintatavoissa on todennäköisesti paljon. Tarkasteluun voisi ottaa myös eri toimintarajoitteiden sekä niihin liittyvien tukimuotojen eroavuudet. Tutkimuksen tekemisessä on kuitenkin tärkeää huomioida tutkimuseettinen näkökulma, sillä toimintarajoitteista puhuttaessa on käytettäviä termejä, jotka eivät leimaa ihmisryhmää negatiivissävytteisesti (Kuula, 2011).

Jatkotutkimusta aiheesta on mahdollista tehdä useasta näkökulmasta. Rinne kollegoineen (2021) toteaa korkeakoulujen saavutettavuuden ja esteettömyyden tutkimuksen kehittämisestä

huolimatta opiskelijoiden oppimisen haasteista ei ole tarpeeksi tutkimusta. Opiskelijoiden tukeminen on haastavaa, jos tietoa oppimisen haasteista ei ole. Tarkoitukseni olisi jatkaa aiheen tutkimista pro gradu -tutkielmassa maisteriopinnoissa. Tutkimusta voisin tehdä esimerkiksi jostain edellä mainitusta lisätutkimusta vaativasta aiheesta. Koen aiheen tutkimisen tärkeäksi, sillä tietoisuuden lisääminen korkeakouluopiskelijoiden kohtaamista haasteista hyödyttäisi niin opiskelijoita itsejään saavuttamaan tuen, mutta myös opettajia ja ohjaajia tarjoamaan kohdennetusti tukea jo opintojen alusta lähtien.

Lähteet

- Ahonen, T., Aro, M., Aro, T., Lerkkanen, M-K. ja Siiskonen, T. (2019). Prologi: oppiminen ja oppimisen vaikeudet. Teoksessa T. Ahonen, M. Aro, T. Aro, M. Lerkkanen, T. Siiskonen, A. Meronen & T. Bast (toim.). *Oppimisen vaikeudet*. Niilo Mäki Instituutti.
- Brooks, R., & Youngson, P. L. (2016). Undergraduate work placements: an analysis of the effects on career progression. *Studies in Higher Education*, 41(9), 1563–1578. <https://doi.org/10.1080/03075079.2014.988702>
- Collin, K., Paloniemi, S., Virtanen, A. (2008). Constraints and Challenges on Learning and Construction of Identities at Work. *Vocations and Learning* 1, 191–210 <https://doi.org/10.1007/s12186-008-9011-4>
- De Beer, J., Josephine Engels, J., Herkeens, Y., Van der Klink, J. (2014) Factors influencing work participation of adults with developmental dyslexia. A systematic review. *BMC Public Health*, 14, 77.
- Henneberg, S. (2015). Step-By-Step Guide to Effective Job Hunting and Career Preparedness. The Rosen Publishing Group, Inc. Haettu osoitteesta <https://books.google.fi/books?id=QX5hDwAAQBAJ&lpg=PP1&ots=qstd9ipEar&lr&hl=fi&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Tammi.
- Kairaluoma, L. & Hirvonen, M. (2014). Opettaja tukee nuorta oppimisvaikeuksissa. Teoksessa M. Aro, S. Määttä, L. Kiiveri, L. Kairaluoma & J. Vehniäinen (toim.). *Otetta opintoihin* (s. 215-221). (1. p.). Niilo Mäki Instituutti.
- Kairaluoma, L. & Salmi, E. (2014). Tuen tarve kumpuaa oppimis- ja opiskeluvaikeuksista. Teoksessa M. Aro, S. Määttä, L. Kiiveri, L. Kairaluoma & J. Vehniäinen (toim.), *Otetta opintoihin* (s. 207-210). (1. p.). Niilo Mäki Instituutti.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon/narrative literature review: From a research question to structured knowledge. *Hoitotiede*, 25(4), 291–301. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/hle/hle00052.pdf>
- Karoly, L.A. (2009). The future at work: Labor-Market Realities and the Transition to Adulthood. Teoksessa Schoon, I., & Silbereisen, R. K. (toim.) *Transitions from school to work: Globalization, individualization, and patterns of diversity* (s. 352–384). Cambridge University Press. Haettu osoitteesta <https://pc124152.oulu.fi:9443/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=289522&site=ehost-live&scope=site>
- Kasler, J. & Fawcett, A. (2007). Screening for learning disabilities in young adult career counseling. *Work*, 32(2), 201–210. Haettu osoitteesta <https://content.iospress.com/articles/work/wor00806>

- Kasurinen, H., & Heiskanen, S. (2017). Ammattikorkeakouluopiskelijoiden urasuunnittelutaidot ja työllistyminen. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 19(2), 20–35.
- Kotila, H. & Palonen, T. (2018). Korkeakoulun ja työelämän kentillä. *Yliopistopedagogiikka*, 25(2), 3-5. Haettu osoitteesta <https://yliopistopedagogiikka.files.wordpress.com/2019/03/yliopistopedagogiikka-2018-no2-paatoimittajilta-1.pdf>
- Korkeamäki, J. (2010). Aikuisten oppimisvaikeudet: Näkökulmia selviytymiseen. *Kuntoutussäätiö*, 83/2010. Yliopistopaino. Haettu osoitteesta https://oppimisvaikeus.fi/assets/files/2017/05/Aikuisten_oppimisvaikeudet_Nakokulmia_selviytymiseen.pdf
- Korkeamäki, J. (2011). Myös aikuiset tarvitsevat tukea oppimisvaikeuksiin. *Aikuiskasvatus*, 31(2), 128–135. Haettu osoitteesta <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/93924>
- Korkeamäki, J. & Vuorento, M. (2021). Ilmoitettujen terveys- ja toimintarajoitteiden vaikutus korkeakouluopiskeluun. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163007/OKM_2021_16.pdf
- Kuikka, P. (2014). Erityisiä oppimisvaikeuksia täydentävä arviointi. Teoksessa M. Aro, S. Määttä, L. Kiiveri, L. Kairaluoma & J. Vehniäinen (toim.), *Otetta opintoihin* (s. 211–213). (1. p.). Niilo Mäki Instituutti.
- Kunttu, K., Pesonen, T. & Saari, J. (2017). Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016. *Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia* 48. YTHS. Haettu osoitteesta https://www.yths.fi/app/uploads/2020/01/KOTT_2016-1.pdf
- Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Vastapaino.
- Moore, K. (2019). The quest for sustainable employment: Challenges faced by young people during the job search process. *Australian Journal of Social Issues*, 54(1), 91-108. Haettu osoitteesta <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ajs4.60>
- Mäkihonko, M., Hakkarainen, A. & Holopainen, L. (2017). Oppimisvaikeuksisen opiskelijan yksilöllinen ohjaaminen ja tukeminen opintojen aikana. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen, M. Kuorelahti & S. Alila (toim.). *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. PS-kustannus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524517911>
- Mäntykivi, K. & Merentie, M. (2010). Nivelvaiheiden haasteet. Teoksessa Veivo, L. & Lämsä, A-L. (toim.). *Mun mahdollisuus. Luovin valmentavassa koulutuksessa*. (s. 91-97). Ammattiopisto Luovi.
- Nieminen, J. H., Pesonen, H., Huhtala, S., Mäkihonko, M. ja Seppälä, M. (2021). Saavutettavan opetuksen suunnitteleminen. Teoksessa H. Pesonen & J. H. Nieminen (toim.). *Huomioi oppimisen esteet: Inklusiivinen opetus korkeakoulutuksessa*. (s. 77-93). PS-kustannus.
- Numminen, H. & Sokka, L. (2009). *Lapsellani on oppimisvaikeuksia*. (s. 210-224). Edita.

- Oulun Yliopisto. (julkaisuaika tuntematon). Opinto-opas 2021-2022. Erityispedagogiikka, kasvatustieteen kandidaatti ja maisteri (3 v + 2 v). Haettu 30.3.2023 osoitteesta <https://opas.peppi oulu.fi/fi/perustutkintokoulutukset-3-2-v-ll-hll/kasvatustieteiden-tiedekunta-31-12-2022-saakka/11738/10960?period=2021-2022>
- Parikka, S., Holm, N., Ikonen, J., Koskela, T., Kilpeläinen, H. & Lundqvist, A. (2021). KOTT 2021 -tutkimuksen perustulokset 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. www.terveytemme.fi/kott
- Pesonen, H. & Lahdelma, M. (2021). Kohti työelämää korkeakouluopintojen jälkeen. Teoksessa (toim.) H. Pesonen & J. H. Nieminen. *Huomioi oppimisen esteet: Inklusiivinen opetus korkeakoulutuksessa*. PS-kustannus. S. 186–192
- Pino, M. & Mortari, L. (2014). The inclusion of students with dyslexia in higher education: A systematic review using narrative synthesis. *Dyslexia*, 20(4), 346–369.
- Pirhonen, M., Sajasalo, P., Kovalainen, M. & Süsse, T. (2020). Epävarmuuden siedätyshoitoa opintojen osana. Teoksessa A. Virtanen, J. Helin & P. Tynjälä (toim.). *Työelämäpedagogiikkaa korkeakoulutuksessa*. (s. 54–55). Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta <https://www.tyoped a.fi/julkaisut/tyoelamapedagogiikka-korkeakoulutuksessa.pdf>
- Puukari, S. & Parkkinen, J. (2017). Ohjauksen ja neuvonnan erilaiset mallit ohjaustyön jäsentäjinä – peruslähtökohtia. Teoksessa S. Puukari S, K. Lappalainen, M. Kuorelahti & S. Alila (toim.). *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. PS-kustannus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524517911>
- Rinne, H., Korkeamäki, J., & Villa, T. (2021). Korkeakouluopiskelijoiden koetut oppimisvaikeudet ja niiden yhteys elämän eri osa-alueisiin. *Kuntoutus*, 44(1), 24–36. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.103339>
- Saarikallio-Torp, M., Hellsten, K., & Juutilainen, V. (2008). *Korkeakoulusta työelämään?: Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto*. Kelan tutkimusosasto. Luettu vapaakappaletyöasemalla 13.3.2023.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Saloviita, T., Lehtinen, U. & Pirttimaa, R. (1997). Tie auki työelämään. Tuetun työllistämisen käyttäjakeskeiset työtavat. Jyväskylän Yliopistopaino.
- Schoon, I. & Silbereisen, R. K. (2009). Conceptualising School-to-Work Transitions in Context. Teoksessa I. Schoon & R. K. Silbereisen (toim.). *Transitions from school to work: Globalization, individualization, and patterns of diversity* (s. 3–29).. Cambridge University Press. Haettu osoitteesta <https://pc124152 oulu.fi:9443/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=289522&site=ehost-live&scope=site>

- Sinkkonen, H-M., Puhakka, H. & Meriläinen, M. (2017). Ammatinvalinta ja päätöksenteko. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen, M. Kuorelahti & S. Alila (toim.). *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. PS-kustannus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524517911>
- Söderholm, F. (2017). Nuorten koulutuspolkujen tukeminen minäpystyvyyttä vahvistamalla. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen, M. Kuorelahti & S. Alila (toim.). *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. PS-kustannus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524517911>
- Tynjälä, P., Helin, J. & Virtanen, A. (2020a). Johdanto: Miksi työelämäpedagogiikkaa. Teoksessa A. Virtanen, J. Helin & P. Tynjälä (toim.). *Työelämäpedagogiikka korkeakoulutuksessa* (s. 11–14). Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta <https://www.tyopeda.fi/julkaisut/tyoelamapedagogiikka-korkeakoulutuksessa.pdf>
- Tynjälä, P., Helin, J. & Virtanen, A. (2020b). Työelämäpedagogiikka työelämätaitojen oppimista tukemassa. Teoksessa K. Mäki (toim.). *Oppiva asiantuntija vai asiantuntijaksi opiskeleva?* (s. 15-18). Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta <https://www.haaga-helia.fi/sites/default/files/file/2020-12/oppiva-asiantuntija-web.pdf>
- Vehviläinen, S. (2020). *Ohjaustyön opas: Yhteistyössä kohti toimijuutta* (Neljäs, korjattu painos.). Gaudeamus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523456631>
- Virtanen, A., Tynjälä, P. & Eteläpelto, A. (2014). Factors promoting vocational students' learning at work: study on student experiences. *Journal of Education and Work*, 27(1), 43-70. <https://doi.org/10.1080/13639080.2012.718748>
- Zeng, W., Ju, S. ja Hord, C. (2018). A literature review of academic interventions for college students with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 41(3), 159-169. <https://doi.org/10.1177/073194871876099>
- Yellin, S. & Bertsch, C. C. (2010). *Life After High School: A Guide for Students with Disabilities and Their Families*. Jessica Kingsley Publishers.
- Yhdenvertaisuuslaki. (30.12.2014/1325). Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>